

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

१. जैविक विविधता
२. प्राकृतिक स्रोत
३. अनवीकरणीय
४. सिमसार
५. प्राकृतिक स्रोतको विनाश
६. कुहिने
७. न्यूनीकरण
८. पुनः चक्रण

ज्ञान • ४

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ चित्रको नामाङ्कन

१. जैविक (सजीवबाट) जस्तै:
२. अजैविक (निर्जीवबाट) जस्तै:
३. नवीकरणीय

४. अनवीकरणीय

बोध • २

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ बहुवैकल्पिक प्रश्न

i. ख. कोइला

ज्ञान • १

पुरिएका बिरुवाबाट कोइला बन्न लाखौं वर्ष लागेकाले बालिएको कोइला फेरि प्राप्त गर्न सकिँदैन। दाउरा (वनबाट), पानी र माटोलाई भने प्रकृतिले फेरि भरिदिन्छ।

ii. ख. सिमसारको संरक्षण गरेर

बोध • १

नदीछेउका सिमसारले स्पन्जले जस्तै बाढीको पानी सोस्छन् र बिस्तारै छोड्छन्। यसरी तलतिर आउने बाढी सानो हुन्छ। यसले किनारका मानिस, घर र खेतलाई जोगाउँछ।

iii. ग. पुनः चक्रण

ज्ञान • १

पुरानो प्लास्टिक पगालेर नयाँ सामान बनाइन्छ: यो पुनः चक्रण हो।

iv. क. वातावरणअनुसार फरक फरक किसिमका सजीवको अस्तित्व रहनु

ज्ञान • १

जैविक विविधता भनेको सजीवको विविधता हो: आफूलाई सुहाउने वातावरणमा बस्ने धेरै फरक किसिमका जीव।

v. ग. पोलिथिनको झोला

बोध • १

ब्याक्टेरिया र ढुसीले बोक्रा, कागज र गोबरलाई केही हप्ता वा महिनामै कुहाउँछन्। पोलिथिनलाई भने तिनले लगभग कुहाउने सक्दैनन्। त्यो सयौं वर्षसम्म माटो र पानीमा रहिरहन्छ।

४ अति छोटो उत्तर

क. अङ्क विभाजन

ज्ञान • १

✓ कोशीटप्पु (वा घोडाघोडी, बिसहजारी) लेखेमा।

ख. अङ्क विभाजन

ज्ञान • १

✓ न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण लेखेमा।

ग.	अङ्क विभाजन	बोध • 1
	✓ कुनै एउटा जलाधार (रारा ताल, गोसाइँकुण्ड, घोडाघोडी, बिसहजारी, जगदीशपुर जलाशय) लेखेमा।	
घ.	अङ्क विभाजन	प्रयोग • 1
	✓ पुनः प्रयोग लेखेमा।	
5 छोटो उत्तर		
क.	अङ्क विभाजन	ज्ञान • 2
	✓ प्राकृतिक स्रोतः प्रकृतिमा पाइने र सजीवका लागि उपयोगी सबै वस्तु (पानी, हावा, माटो, वन, खनिज) भनी लेखेमा।	
	✓ कहाँबाट पाइन्छ भन्ने आधारमा (जैविक र अजैविक) र प्रकृतिले फेरि भरिदिने आधारमा (नवीकरणीय र अनवीकरणीय) वर्गीकरण गरिन्छ भनी लेखेमा।	
ख.	अङ्क विभाजन	बोध • 2
	✓ कुनै एउटा फरक, जस्तैः पुनः प्रयोगमा वस्तुलाई जस्ताको तस्तै फेरि प्रयोग गरिन्छ; पुनः चक्रणमा त्यसलाई टुक्र्याएर, पगालेर वा गलाएर नयाँ वस्तु बनाइन्छ, लेखेमा।	
	✓ अर्को कुनै फरक, जस्तैः पुनः प्रयोगमा कारखाना र ऊर्जा लगभग चाहिँदैन, पुनः चक्रण कारखानामा ऊर्जा खर्च गरेर गरिन्छ (वा दुवैको उदाहरणः नुन राख्ने बोतल; पुरानो कागजबाट नयाँ कागज), लेखेमा।	
ग.	अङ्क विभाजन	बोध • 2
	✓ सिमसारले स्पन्जजस्तै बाढीको पानी सोसेर राख्छ भनी लेखेमा।	
	✓ त्यसैले तलका गाउँ र खेततिर कम पानी हुरिन्छ (पानी बिस्तारै छोडिन्छ) भनी लेखेमा।	
घ.	अङ्क विभाजन	प्रयोग • 2
	✓ प्रकृतिले फेरि भरिदिनेभन्दा छिटो प्रयोग नगरेसम्म मात्र स्रोत नवीकरणीय रहन्छ भनी लेखेमा।	
	✓ वन उम्रने दरभन्दा छिटो काटिए वन सकिन्छ भनी लेखेमा।	
ङ.	अङ्क विभाजन	बोध • 2
	✓ कुनै एउटा हानि, जस्तैः झिँगा, लामखुट्टे र मुसाले रोग फैलाउँछन्, लेखेमा।	
	✓ अर्को कुनै हानि, जस्तैः पिउने पानी प्रदूषित हुन्छ, विषालु धुवाँ निस्कन्छ वा गाईवस्तुले प्लास्टिक निल्छन्, लेखेमा।	

6 लामो उत्तर

उत्तर

बोध - 4

1. **बढ्दो जनसङ्ख्या:** धेरै मानिसलाई धेरै खाना, पानी, जमिन, इन्धन र घर चाहिने भएकाले वन फडानी हुन्छ र स्रोतको अत्यधिक प्रयोग हुन्छ।
2. **अव्यवस्थित कृषि प्रणाली:** धेरै रासायनिक मल र कीटनाशक विषादीले माटो बिगाएँन् र पानी प्रदूषित गर्छन्; गरा नबनाई भिरालो जमिनमा खेती गर्दा माटो बग्छ।
3. **वन फडानी र डढेलो:** वन फेरि उम्रने दरभन्दा छिटो मासिन्छ र त्यससँगै वन्यजन्तु, माटो र मूल पनि हराउँछन्।
4. **प्रदूषण:** घर, सवारी साधन र उद्योगबाट निस्कने फोहोरले हावा, पानी र माटोलाई प्रयोग गर्न नमिल्ने बनाउँछ।
5. **प्राकृतिक प्रकोप:** बाढी, पहिरो, खडेरी र भूकम्पले वन, खेतबारी र पानीका स्रोत नष्ट गर्छन्।

अरू कारण: अत्यधिक खपत, अनियोजित औद्योगिक र प्राविधिक विकास, असन्तुलित बसाइँसराइ।

अङ्क विभाजन

- ✓ कुनै एउटा कारणको वर्णन, जस्तै: बढ्दो जनसङ्ख्या: धेरै मानिसलाई धेरै खाना, पानी, जमिन र इन्धन चाहिन्छ, लेखेमा।
- ✓ अर्को कुनै कारण, जस्तै: अव्यवस्थित कृषि प्रणाली: धेरै रासायनिक मल र कीटनाशक विषादीले माटो र पानी बिगाएँन्, लेखेमा।
- ✓ तेस्रो कुनै कारण, जस्तै: वन फडानी र डढेलो, लेखेमा।
- ✓ चौथो कुनै कारण, जस्तै: प्रदूषण, अत्यधिक खपत, अनियोजित विकास वा प्राकृतिक प्रकोप, लेखेमा।

7 सोच्नुहोस्

उत्तर

उच्च दक्षता - 2

मूल र इनार सुक्छन्। वन नहुँदा वर्षाको पानी माटोभित्र नपसी नाङ्गो जमिनबाट छिटै बगेर जान्छ, त्यसैले मूल र इनारमा पानी दिने भूमिगत पानी फेरि भरिँदैन।

अङ्क विभाजन

- ✓ मूल र इनार सुक्छन् भनी लेखेमा।
- ✓ वन नहुँदा वर्षाको पानी माटोभित्र नपसी बगेर जान्छ र भूमिगत पानी फेरि भरिँदैन भनी लेखेमा।

8 क्रियाकलाप: घर र विद्यालयमा 3R (क्रियाकलाप 4.4)

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

घर: सामान किन्न कपडाको झोला, खुला खाद्यवस्तु किन्ने (न्यूनीकरण); खानेकुरा राख्न बोतल, पुराना लुगा अरूलाई दिने (पुनः प्रयोग); पुराना अखबार, बोतल र टिन कबाडीलाई बेच्ने (पुनः चक्रण)। विद्यालय: कागजका दुवैतिर प्रयोग गर्ने (न्यूनीकरण); बोतलबाट कलम राख्ने भाँडा र गमला (पुनः प्रयोग); खेर गएको कागज कागज कारखानामा पठाउने (पुनः चक्रण)। तरकारी र फलफूलका बोक्रा, चियापत्ती र सुकेका पातजस्ता कुहिने भान्साको फोहोरबाट कम्पोस्ट मल बनाउन सकिन्छ।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	11	15	3	2	31

